

**Jakub Zajączkowski**

## **INDIE – „WSCHODZĄCE” MOCARSTWO XXI WIEKU W AFRYCE**

### **INDIA – „EMERGING” SUPERPOWER OF THE 21<sup>ST</sup> CENTURY IN AFRICA**

Indie – największe państwo w Azji Południowej, o bogatej tradycji i kulturze, o demokratycznym systemie politycznym, zróżnicowane pod względem etnicznym, społecznym, religijnym – są ważnym uczestnikiem stosunków międzynarodowych<sup>1</sup>. Wyznaczniki geograficzne, gospodarcze, militarne pozwalają nazwać je mocarstwem regionalnym. Odgrywają one dominującą rolę w Azji Południowej oraz w regionie Oceanu Indyjskiego. Nowa sytuacja geopolityczna po zakończeniu „zimnej wojny” oraz aspiracje mocarstwowe determinują aktywność Indii w świecie. Wzrost ich pozycji będzie miał istotne znaczenie dla bezpieczeństwa regionalnego i międzynarodowego, dla kształtującego się porządku międzynarodowego. Uwarunkowania te kształtują zaś politykę zagraniczną Indii wobec Afryki. Działania Indii wobec kontynentu afrykańskiego należy bowiem rozpatrywać w kontekście aspiracji mocarstwowych Indii oraz ewolucji polityki zagranicznej Indii oraz wzrostu znaczenia czynnika ekonomicznego w strategii międzynarodowej Indii w ciągu ostatnich 20 lat.

---

<sup>1</sup> *Human Development Report 2007/2008*, United Nations Development Programme, New York – Geneva 2007.

## Polityka zagraniczna Indii – założenia i cele

W latach 90. XX wieku i na początku XXI wieku strategię międzynarodową Indii kształtowały zarówno uwarunkowania wewnętrzne, jak i międzynarodowe. Należy wskazać m.in. na: liberalne reformy gospodarcze, ewolucję systemu partyjnego, wzrost znaczenia partii regionalnych, nacjonalizm hinduski, hasła powrotu do tradycji hinduskiej, a ściślej do ideologii *Hindutwy* (czyli pewnych zasad i norm wywodzących się z hinduizmu), zacieśnianie współpracy politycznej oraz wojskowej Pekinu z Mjanmą i Pakistanem, modernizację morskich i powietrznych sił zbrojnych przez Pekin, pogłębienie stosunków gospodarczych Chin z krajami należącymi do Stowarzyszenia Narodów Azji Południowo-Wschodniej (*Association of South-East Asian Nations*, ASEAN), modernizację armii pakistańskiej, wojnę z terroryzmem, kwestię Kaszmiru<sup>2</sup>.

Powyższe uwarunkowania oraz ich percepcja przez indyjskie elity polityczne wpływały na politykę zagraniczną Indii po 1989 roku. Można ją podzielić na cztery okresy. Pierwszy, lata 1989–1991, charakteryzował się chaosem politycznym i organizacyjnym, brakiem koncepcji i wizji strategicznej. Wiązało się to z kryzysem demokracji indyjskiej oraz ze zmianami w systemie politycznym Indii. W drugim okresie, w latach 1991–1998, skoncentrowano się na sprawach regionalnych i ekonomicznych. Okres trzeci – zapoczątkowany próbami nuklearnymi w 1998 roku oraz rządami nacjonalistycznej hinduistycznej Indyjskiej Partii Ludowej (*Bharatiya Janata Party*, BJP) – cechowała niepewność co do głównych kierunków polityki indyjskiej i pogorszenie się wizerunku Indii w świecie. Okres czwarty, od 2001 roku, to czas stabilizacji oraz poprawy wskaźników ekonomicznych i militarnych. Pragmatyczna polityka wewnętrzna i zagraniczna ma służyć realizacji przez New Delhi stałego elementu wizji świata, jakim jest osiągnięcie statusu mocarstwa globalnego.

---

<sup>2</sup> J. Chiriyankandath, *Realigning India: Indian Foreign Policy after Cold Wars*, „The Round Table” 2004, No. 374, s. 131.

Przejawia się to zarówno w wymiarze regionalnym, jak i globalnym, w tym również w strategii wobec Afryki.

Założenia indyjskiej polityki zagranicznej w okresie pozimnowojennym są bowiem funkcją długofalowego celu tego państwa zmierzającego do osiągnięcia statusu mocarstwa globalnego w XXI wieku. Indiom chodzi przede wszystkim o uznanie przez inne mocarstwa aspiracji mocarstwowych Indii. Osiągnięcie statusu mocarstwa jest najważniejszym celem polityki zagranicznej Indii. Domagają się one uznania swojej mocarstwowej pozycji, czego dowodem jest bardziej aktywna i śmiała działalność na rzecz uzyskania stałego miejsca w Radzie Bezpieczeństwa ONZ. Ponadto, o ile w okresie zimnowojennym częściej mówiono o równości wszystkich państw, demokratyzacji, to obecnie odwołując się do tradycyjnego hinduskiego sposobu postrzegania społeczeństwa, do kastowości, większość indyjskich polityków i badaczy widzi świat jako hierarchię państw opartą na sile i bogactwie. Hierarchiczność i system heksagonalny zapewnią względną stabilność przyszłemu porządkowi światowemu<sup>3</sup>. W świecie opartym na hierarchii Indie mają pełnić rolę, obok UE, USA, Chin, Japonii i Rosji, światowej potęgi.

Realizacji tego celu podporządkowano założenia polityki zagranicznej Indii. Wśród nich należy wymienić: zapewnienie bezpieczeństwa narodowego i integralność terytorialną, zapewnienie warunków do rozwoju gospodarczego, stabilność w regionie Azji Południowej. Dla Indii kwestią zasadniczą jest zapewnienie bezpieczeństwa i integralności. Integralność terytorialna jest kwestią podstawową w definiowaniu indyjskiej polityki zagranicznej. Najistotniejszym elementem zarówno dla nacjonalistów hinduskich, jak i zwolenników Indii świeckich – mimo różnych definicji tożsamości Indii – jest terytorium. Jest ono nieodłącznym składnikiem tożsamości Indusów<sup>4</sup>.

---

<sup>3</sup> C. Raja Mohan, *India and the New World Order*, New Delhi 2003, <http://www.india-seminar.com/2003/529/529%20c.%20raja%20mohan.htm> [8.03.2012].

<sup>4</sup> S. Dutt, *Identities and the Indian State: An Overview*, „Third World Quarterly” 1998, s. 413.

U progu XXI wieku Indie zdają sobie jednak sprawę, że coraz większą rolę w zapewnieniu bezpieczeństwa odgrywa czynnik ekonomiczny. Współpraca gospodarcza i rozwój współpracy technologicznej oraz zapewnienie stabilnych warunków do rozwoju gospodarczego stały się priorytetowymi założeniami indyjskiej polityki zagranicznej. Najlepszym dowodem tego są relacje z USA i Chinami czy z państwami Azji Południowej. W znaczący sposób wpływało to chociażby na politykę wobec Pakistanu (po zamachach w 2008 roku Indie nie zdecydowały się na zdecydowaną interwencję wobec Islamabadu). Jej efektem jest przyjęcie założenia o dążeniu do stabilizacji w regionie. Mimo że Indie postrzegają wciąż Pakistan i Chiny jako główne zagrożenie dla bezpieczeństwa, dążą do rozwijania pokojowych stosunków z sąsiadami. Wcześniej dużą rolę w indyjskiej strategii regionie odgrywał czynnik psychologiczny (porównywanie Indii do „oblężonej twierdzy”, podkreślanie zagrożeń zewnętrznych), to w ostatnich latach (po 2001 roku) podchodzi się do tej problematyki w sposób racjonalny. New Delhi zdało sobie sprawę, że „obsesyjne rozpatrywanie czynnika chińskiego i pakistańskiego” nie będzie służyć realizacji indyjskiej wizji porządku międzynarodowego<sup>5</sup>. Zmniejszeniu znaczenia „obsesyjnego uwypuklania zagrożeń, zwłaszcza w najbliższym sąsiedztwie” towarzyszyła zmiana w podejściu Indusów do regionalizmu. Indie uważały, iż w wyniku przyspieszonej globalizacji procesów ekonomicznych konieczna jest zmiana polityki zagranicznej w regionie Azji Południowej i Azji Południowo-Wschodniej. Niemniej ważnym celem stało się zmniejszanie wśród sąsiadów (zwłaszcza Sri Lanki, Bangladeszu i Nepalu) poczucia zagrożenia ze strony New Delhi<sup>6</sup>. Zacieśnianie współpracy z państwami regionu Azji Południowo-Wschodniej oraz Azji Środkowej

---

<sup>5</sup> A. Kundu, *India's National Security under BJP/NDA: „Strong at Home, Engaged Abroad”*, European Institute for Asia Studies. Working Paper, Brussels 2004. s. 41.

<sup>6</sup> S. K. Mitra, *The Reluctant Hegemon: India's Self-Perception and the South Asian Strategic Environment*, „Contemporary South Asia” 2003, No. 3, s. 67–82.

i regionu Zatoki Perskiej, a także pogłębianie relacji z Japonią było odpowiedzią Indii na wyzwania związane ze zwiększającą się współzależnością między regionalnym system bezpieczeństwa Azji Południowej a innymi subregionami Azji<sup>7</sup>. Regionalizm miał umocnić pozycję Indii w świecie. Jednocześnie nowego wymiaru przybrał globalizm, który miał być oparty na aktywnej, pragmatycznej i wielokierunkowej polityce Indii.

Indie zdają sobie sprawę, że u progu XXI wieku nie ograniczenia regionalne i międzynarodowe są głównym wyzwaniem dla ich aspiracji mocarstwowych. Od przewyciężenia bowiem problemów ekonomiczno-społecznych, od sprostania wyzwaniom związanym z bezpieczeństwem energetycznym, zależy czy Indie osiągną status mocarstwa globalnego, czy będą określane tylko jako potencjalne mocarstwo, „wschodzące” mocarstwo bądź – jak niektórzy je nazywają – „mocarstwo, które jedynie zawsze wschodzi” (*are always emerging but never quite arriving*)<sup>8</sup>.

Ponadto dynamiczny rozwój gospodarczy Indii spowodował, że kluczowym elementem w polityce Indii stało się zapewnienie bezpieczeństwa dostaw nośników energii. Przy formułowaniu założeń oraz wytycznych indyjskiej polityki zagranicznej brane jest pod uwagę m.in. zagadnienie bezpieczeństwa dostaw i morskich szlaków komunikacyjnych *SLOCs* (*Sea Lines of Communication*), od których w dużym stopniu zależy bezpieczeństwo Indii i ich interesów. Wyzwania związane z zapewnieniem bezpieczeństwem dostaw przez *SLOCs* polegają na przyjęciu adekwatnej strategii postępowania, uwzględniającej realne możliwości zapewnienia sobie takiego bezpieczeństwa, które są ograniczone z powodu słabości morskich sił zbrojnych. Była to jedna z przesłanek, które przyczyniły się do re-

---

<sup>7</sup> A. Acharya, *India and Southeast Asia in the Age of Terror: Building Partnerships for Peace?*, „Contemporary Southeast Asia” 2006, No. 2, s. 54–73.

<sup>8</sup> S. K. Mitra, *Emerging Major Powers and the International System: Significance of the Indian View*, „Heidelberg Papers in South Asian and Comparative Politics. Working Paper” 2002, No. 9, s. 3.

definicji postrzegania roli USA w regionie Oceanu Indyjskiego. Uznano je za gwaranta stabilności w tym regionie. Ponadto zdając sobie sprawę, z jednej strony, z faktu, że w 2025 roku Indie mogą być trzecim w świecie konsumentem energii, z czego 90% będzie pochodziło z importu, a z drugiej – mając na względzie niestabilność polityczną na Bliskim Wschodzie, Indie dążą do dywersyfikacji źródeł zasobów nośników. W tym kontekście w latach 2007–2008 Indie kontynuowały prace dotyczące budowy gazociągu z Iranu poprzez Pakistan do Indii. Choć USA zdecydowanie negatywnie odnosiły się do tego projektu, władze w New Delhi kontynuowały rozmowy z Teheranem. Jednocześnie Indie podkreślają, że podpisane porozumienie z USA w dziedzinie cywilnych aspektów współpracy nuklearnej z 2006 roku jest jedynie uzupełnieniem, a nie może być substytutem ewentualnego gazociągu z Iranu<sup>9</sup>.

Powyższe założenia polityki zagranicznej Indii dowodzą, że w indyjskiej polityce jest mniej ambicji bez pokrycia, hasała, a więcej odwoływania się do realiów, zwłaszcza w dziedzinie gospodarczej i technologii. Temu ma służyć także selektywne angażowanie się w stosunkach międzynarodowych<sup>10</sup>. Oznacza ono zdecydowaną obronę interesów Indii i stanowczą politykę (np. w kwestii Kaszmiru, w relacjach z USA), ale nie konfrontacyjną. Elity polityczne zrozumiały, że odwoływanie się do sentymentów, nostalgia za wielkością, idealizm, który charakteryzował zwłaszcza indyjską politykę w okresie „zimnej wojny”, nie są skutecznymi instrumentami realizacji interesów Indii<sup>11</sup>. Nastąpiła konsolidacja polityki zagranicznej, która charakteryzuje się stabilnością, przewidywalnością i realizmem.

---

<sup>9</sup> H. V. Pant, *India and US-Iran Imbroglio: Difficult Choices Ahead*, „Indian Journal of Asian Affairs” 2006, No. 1, s. 320-334; H.V. Pant, *A Fine Balance: India Walks a Tightrope between Iran and the United States*, „Orbis” Summer 2007, s. 495–509.

<sup>10</sup> D. Mistry, *A Theoretical and Empirical Assessment of India as an Emerging World Power*, „India Review” 2004, No. 1, s. 76–93.

<sup>11</sup> R. Budania, *The Emerging International System: Threats, Challenges and Opportunities for India*, „Strategic Analysis” 2004, No. 1.

## **Instrumenty geoeconomiczne w polityce zagranicznej Indii**

Nowym uwarunkowaniom geopolitycznym i geoeconomicznym towarzyszyła także ewolucja instrumentów polityki zagranicznej Indii. W tym kontekście można wyróżnić dwa procesy. W kontekście aspiracji mocarstwowych oraz zapewnienia bezpieczeństwa Indii u progu XXI wieku dokonały zmiany podejścia do siły militarnej, zasad *Power Politics* i jej definiowania. Broń nuklearna i armia są wciąż symbolem siły państwa. Kraj o unikalnym statusie i znaczeniu cywilizacyjnym – który chce być uznany przez inne państwa za mocarstwo globalne – nie może obejść się bez tej broni. O statusie mocarstwa w międzynarodowych stosunkach politycznych świadczy głównie posiadanie szerokiego potencjału militarnego, w tym dysponowanie bronią jądrową. *Shakti* (hind. siła, bogini siły) coraz częściej charakteryzowała indyjską percepcję porządku międzynarodowego. Indie, uzasadniając swoją aktywność na arenie międzynarodowej, odwoływały się do realizacji swoich interesów narodowych, bezpieczeństwa narodowego. Odmawiając podpisaniu *Traktatu CTBT (The Comprehensive Nuclear-Test-Ban Treaty)* w 1996 roku Indie w oficjalnym stanowisku nie powoływały się na tradycyjny argument mówiący o „nuklearnym *apartheidzie*”, lecz po raz pierwszy jako powód podały kwestie bezpieczeństwa narodowego<sup>12</sup>.

Przykładem przewartościowania indyjskiego podejścia do sprawy użycia siły oraz unilateralizmu w stosunkach międzynarodowych jest stanowisko New Delhi wobec wojny z terroryzmem. Można stwierdzić, iż w sporze między Europą Zachodnią a USA odnośnie wizji świata Indie opowiadają się po stronie Waszyngtonu. Poparcie Indii dla amerykańskiego programu przeciwrakietowego (NMD), stanowisko New Delhi w kwestii irackiej dowodzi, że Indie odchodzą od podkreślenia znaczenia systemu bezpieczeństwa zbiorowego na rzecz

<sup>12</sup> K. Subrahmanyam, *Challenges to Indian Security*, „Strategic Analysis” 1999, No. 4, s. 41.

zasady równowagi sił oraz interesu narodowego jako głównych determinantów bezpieczeństwa międzynarodowego. Nowe stanowisko Indii wobec użycia siły, czy chociaż uderzenia uprzedzającego, nie wynikało jedynie z nowych wyzwań i zagrożeń, takich jak terrorizm. Indusi zdają sobie bowiem sprawę, że rozwiązanie dylematu unilateralizm *versus* multilateralizm wpłynie zasadniczo na kierunek ewolucji porządku międzynarodowego, w tym pozycji i roli Indii w tym procesie. Opowiadając się po stronie USA, New Delhi liczyło, że będzie to sprzyjać wzrostowi pozycji Indii w stosunkach międzynarodowych. Jednocześnie od końca lat 90. XX wieku silniej niż dotychczas podkreślano konieczność utrzymania wojskowej przewagi (*pre-eminence*), zwłaszcza nad Pakistanem, oraz zmniejszania przewagi Chin w stosunku do Indii w dziedzinie militarnej<sup>13</sup>.

Indusi wykluczają jednak obecnie możliwość wojny między największymi państwami bądź też zastosowanie przez nie broni nuklearnej. Wojna lub użycie siły nie są współcześnie skutecznymi instrumentami realizacji celów w polityce zagranicznej. We współczesnych stosunkach międzynarodowych konieczna jest zrównoważona siła, oparta nie tylko na potencjale militarnym, ale także gospodarczym<sup>14</sup>. O osiągnięciu i utrzymaniu pozycji państwa decydują przede wszystkim zdolności wojskowe i możliwości gospodarcze kraju. Są one czynnikami, które stanowią o rzeczywistej sile poszczególnych krajów w stosunkach międzynarodowych. U progu XXI wieku Indusi uważają, że należy prowadzić wszechstronną i całościową politykę zagraniczną. Podkreśla się, że rozwój ekonomiczny, nowoczesna gospodarka oparta na wiedzy, integralność terytorialna, pozamilitarne środki budowy bezpieczeństwa są ze sobą wzajemnie powiązane<sup>15</sup>.

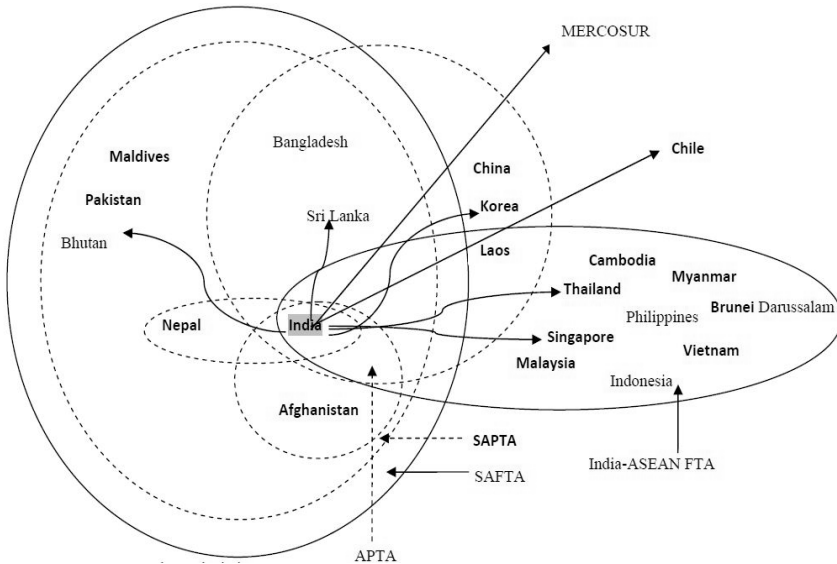
<sup>13</sup> S. K. Singh, *South Asian Security. Challenges and Options*, w: R. Prasad (ed.), *India's Security in the 21st Century. Challenges and Responses*, New Delhi 2004, s. 15–26.

<sup>14</sup> P. R. Rajeswari, *From Geo-Politics to Geo-Economics*, „Strategic Analysis” November 1997, s. 1166–1172.

<sup>15</sup> Zob. szerzej: K. Sundarjee, *Vision 2100: A Strategy for the Twenty-First Century*, New Delhi 2003.



W nowej strategii coraz częściej stosowano też zręczną kombinację działań dyplomatycznych i pomocy oraz presji przy użyciu środków handlowych czy finansowych. Indie starają się także pełniej wykorzystać potencjał kulturowo-cywilizacyjny. Odwołują się nie tylko do tradycyjnej kultury i cywilizacji, ale również do kultury masowej. W polityce, zwłaszcza w regionie Azji i Pacyfiku oraz państw Południa, Indie odchodzą od bilateralizmu na rzecz regionalizmu. Do końca 2011 roku weszło w życie 15 regionalnych umów handlowych (*Regional Trade Agreements*), 8 kolejnych jest negocjowanych.



**Wykres 1. Umowy regionalne handlowe Indii**

Źródło: S. Jha, *Utility of Regional Trade Agreements: Experience from India's Regionalism*, „Asia-Pacific Research and Training Network on Trade. Working Paper Series” April 2011, No. 99, s. 7.

Nowa polityka handlowa przejawiała się nie tylko w zawieraniu regionalnych umów handlowych z państwami Azji Południowej. Nową jakością było także zapoczątkowanie przez Indie umów o wolnym handlu z państwami rozwiniętymi, czego przykładem są negocjacje

z UE czy podpisana umowa w 2009 roku z Republiką Korei. Ponadto Indie zacieśniają relacje ekonomiczne z Japonią i Australią.

**Tabela 1**  
**Handlowe umowy regionalne Indii (stan na koniec 2011 roku)**

<b>Umowy handlowe regionalne</b>	<b>Data podpisania</b>	<b>Status umowy</b>
SAARC PTA	kwiecień 1993 roku	weszła w życie w grudniu 1995 roku
Indie-Sri Lanka FTA	grudzień 1998 roku	weszła w życie w marcu 2000 roku
Indie-Nepal PTA	marzec 2002 roku	weszła w życie w marcu 2002 roku
Indie-Afganistan PTA	marzec 2003 roku	weszła w życie w maju 2003 roku
Indie-Tajlandia FTA	październik 2003 roku	weszła w życie we wrześniu 2004 roku
SAARC FTA	styczeń 2004 roku	zastąpiła SAPTA, weszła w życie w styczniu 2006 roku
Indie-MERCOSUR PTA	styczeń 2004 roku	weszła w życie od czerwca 2009 roku
Indie-Singapur CECA	czerwiec 2005 roku	weszła w życie od sierpnia 2005 roku
Asia-Pacific PTA (tzw. Bangkok Agreement)	listopad 2005 roku	obniżenie taryf celnych nastąpiło we wrześniu 2006 roku
Indie-Chile PTA	marzec 2006 roku	weszła w życie we wrześniu 2007 roku
Indie-Bhutan TradeAgreement	lipiec 2006 roku	weszła w życie od lipca 2006 roku
Indie-ASEAN CECA	październik 2003 roku	FTA dotycząca towarów weszła w życie od stycznia 2010 roku i obejmuje takie państwa jak Malezja, Singapur i Tajlandia
Indie-Korea CEPA	sierpień 2009 roku	weszła w życie od stycznia 2010 roku
Indie-Malezja CECA	2012	–
Indie-Japonia CEPA	2012	–

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Ministry of Commerce and Industry, Government of India, [http://commerce.nic.in/trade/international\\_ta.asp?id=2&trade=i](http://commerce.nic.in/trade/international_ta.asp?id=2&trade=i) [22.02.2102].

W przypadku Tokio, New Delhi dąży do podpisania także kompleksowej umowy regionalnej, która przewidywałaby utworzenie strefy wolnego handlu między tymi państwami. Tekst umowy został już uzgodniony (podobnie jak w przypadku umowy Malezja) i w 2012 roku zostanie podpisany. Umowy o handlu preferencyjnym podpisały bądź podpiszą z państwami Ameryki Łacińskiej (Chile, MERCOSUR) oraz m.in. z SACU (Unia Celna Afryki Południowej).

Rząd w New Delhi próbuje prowadzić aktywną politykę kulturalną w wymiarze międzynarodowym oraz efektywniej współpracować z diasporą hinduską. Przede wszystkim postanowiono wykorzystać wzrastającą i coraz zamożniejszą i wpływową diasporę indyjską do promocji gospodarczej Indii. Nastąpiła ekonomizacja strategii wobec diaspory. Służyć temu miały nowe regulacje prawne, m.in. przyjęcie tzw. zielonej karty, która miała ułatwiać dokonywanie inwestycji przez migrantów indyjskich. W 2004 roku przyjęto tzw. ustawę o podwójnym obywatelstwie. Dotyczyła ona głównie migrantów z USA i innych państw zachodnich. Jej celem było przede wszystkim dalsze ułatwienie, związane z inwestycjami w Indiach oraz podkreślenie więzi rządu indyjskiego z diasporą. Od 2003 roku odbywają się coroczne zjazdy diaspory (tzw. *Pravasi Bharatiya Divas*) w New Delhi, organizowane przez rząd. Ponadto utworzono specjalne ministerstwo ds. migracji (*Ministry of Overseas Indian Affairs*). Indie stały się liderem pod względem otrzymywanych transferów od migrantów. Tendencja wzrostowa została nawet podtrzymana mimo kryzysu gospodarczego, jaki miał miejsce na świecie<sup>16</sup>.

---

<sup>16</sup> M. Bhaskaran, *The Impact of the Global Economic Slowdown on South Asia*, „Global Journal of Emerging Market Economies” 2009, No. 2, s. 159–239; D. Ratha, S. Mohapatra, A. Silwa, „Outlook for Remittances Flows 2010-11, Migration and Development Brief” 2010, s. 1–18.

Tabela 2

**Dochody/Transfery pieniężne migrantów z Indii  
w latach 2001–2011**

Rok	Mld USD
2001–2002	15,8
2002–2003	17,2
2003–2004	22,2
2004–2005	21,1
2005–2006	25,0
2006–2007	30,8
2007–2008	43,5
2008–2009	46,9
2009–2010	53,9
2010–2011	58

Źródło: „RBI Monthly Bulletin” January 2010.

Według *World Investment Report* z 2011 roku w 2010 roku wartość inwestycji indyjskich za granicą wynosiła ponad 16 mld USD<sup>17</sup>. Według prognoz „RBI Monthly Bulletin” w 2012 roku wartość zagranicznych inwestycji indyjskich osiągnie ponad 19-20 mld USD<sup>18</sup>. W latach 1990-1999 głównym celem inwestycji indyjskich była Unia Europejska (ponad 30%), Azja Wschodnia (14%) oraz Ameryka Północna (11,5%). Tendencja ta została podtrzymana w latach 2000–2010. W tym okresie głównym celem inwestycji indyjskich były państwa rozwinięte (ok. 52% wszystkich inwestycji). Do państw rozwijających się trafiało jedynie ponad 42% inwestycji (dla porównania w przypadku ChRL inwestycje trafiały głównie do państw rozwijających się, ponad 90%, a jedynie ponad 7% do państw rozwiniętych). W okresie 2000–2010 wzrosło znaczenie indyjskich inwestycji w sektorze usług, ale nadal najważniejszą część (ok. 40%) stanowią inwestycje w sektor przemysłu.

<sup>17</sup> *World Investment Report 2011*, Washington 2011, s. 34.

<sup>18</sup> „RBI Monthly Bulletin” November 2011, s. 1871.

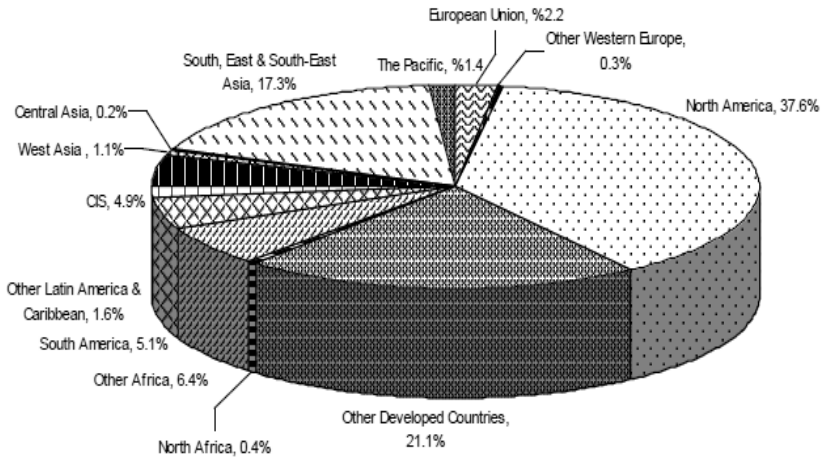
**Tabela 3**

**Wartość eksportu inwestycji indyjskich w latach 2000–2009**

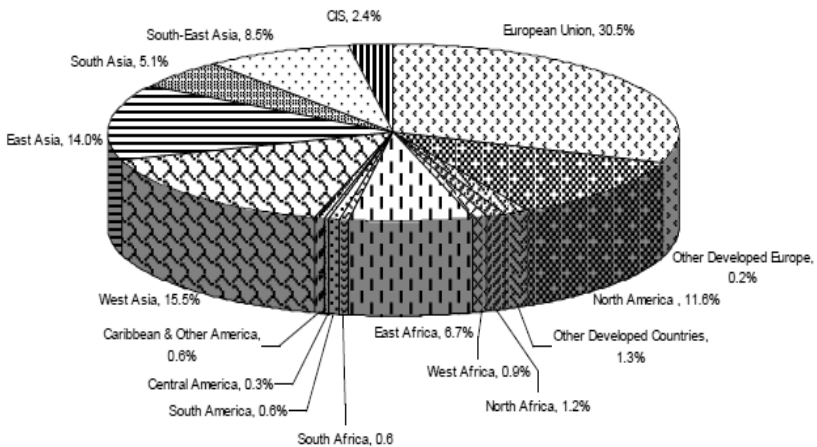
<b>Region/państwa</b>	<b>Wartość w mln USD</b>	<b>Udział w całości inwestycji indyjskich (%)</b>
<b>Państwa rozwijające się</b>	30934	42,4
Afryka	8976	12,3
Afryka Wschodnia	6139	8,43
Afryka Środkowa	68	0,09
Afryka Północna	2159	2,97
Afryka Południowa	111	0,15
Afryka Zachodnia	499	0,68
Ameryka Łacińska i Karaiby	1912	2,63
Karaiby	1165	1,60
Ameryka Środkowa	143	0,20
Ameryka Południowa	603	0,83
Azja	20029	27,51
Azja Wschodnia	1594	2,19
Azja Południowa	478	0,66
Azja Południowo-Wschodnia	15406	21,16
Azja Zachodnia	3408	4,68
Oceania	2	0
<b>Gospodarki w okresie przejściowym</b>	3408	4,68
Azja	186	0,26
Europa	3222	4,42
Gospodarki rozwinięte	38470	52,83
Ameryka	7392	10,15
Azja	31	0,04
Europa	30075	41,31
Oceania	971	1,33

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Ministry of Finance, Government of India, New Delhi 2011.

### A. Chinese OFDI in 1990-98



### B. Indian OFDI in 1990-99



**Wykres 2. Kierunki eksportu inwestycji indyjskich i chińskich w latach 1990–1998 (% wartości wszystkich inwestycji)**

Źródło: J. P. Pradham, *Emerging Multinationals: A Comparison of Chinese and Indian Outward Foreign Direct Investment*, „International Journal of Institutions and Economics” 2011, No. 1, s. 7.

W okresie zimnej wojny pomoc humanitarna i wsparcie dla państw Południa odgrywały istotny element jedynie w propagandzie indyjskiej. W praktyce Indie nie były znaczącym dawcą pomocy humanitarnej i rozwojowej. Brak było ponadto strategii polityki rozwojowej i pomocowej, decyzje podejmowane były *ad hoc*. Sytuacja zmieniła się w ciągu ostatnich 10 lat. Według raportu *World Food Program* z 2006 roku Indie znalazły się na 15. pozycji wśród największych dawców. Indie stały się jednym z większych pozaeuropejskich dawców pomocy rozwojowej i humanitarnej, co dowodzi, że stały się ona jednym z znaczących instrumentów polityki zagranicznej Indii, „soft Power”. Udział Indii wraz z innymi państwami pozaeuropejskimi w pomocy humanitarnej wynosi rocznie ok. 12%<sup>19</sup>.

Wzrostowi znaczenia pomocy humanitarnej i rozwojowej w polityce zagranicznej Indii towarzyszyły zmiany w wymiarze koncepcyjnym, instytucjonalnym i operacyjnym w odniesieniu do tych instrumentów. Po pierwsze, nastąpiło usystematyzowanie pomocy rozwojowej. Działania są w większym stopniu aniżeli do początków lat 90. XX wieku zaplanowane i połączone są z celami polityki zagranicznej. Działania w wymiarze humanitarnym i rozwojowym służyć mają przede wszystkim promocji Indii, poprawie wizerunku Indii i zacieśnieniu więzi partnerskich z wybranymi państwami<sup>20</sup>. Odrzucono, dominujące w okresie zimnej wojny, wąskie rozumienie terminu pomoc humanitarna, która ograniczyła się do wsparcia jedynie w przypadku katastrof naturalnych. Od lat 90. XX wieku Indie zaangażowały się w pomoc humanitarną po konfliktach, której celem było wsparcie w odbudowanie infrastruktury, instytucji publicznych, procesach demokratyzacji wybranych państw. W tym kontekście istotne znaczenie odgrywało zaangażowanie Indii w proces pokojowy w Kambodży<sup>21</sup> oraz Afganistanie, gdzie Indie zajmują 5. pozycję pod wzglę-

<sup>19</sup> A. Harmer, L. Cotterell, *Diversity of Donorship. The Changing Landscape of Official Humanitarian Aid*, London 2005, s. 16.

<sup>20</sup> *Annual Report 2009–2010*, Ministry of External Affairs, New Delhi 2010.

<sup>21</sup> *Annual Report 2003–2004*, Ministry of External Affairs, New Delhi 2004, s. 8.

dem wielkości pomocy. Sprzyjało to rozwinięciu i upowszechnieniu w praktyce politycznej oraz oficjalnych dokumentach dwóch terminów tzn. pomocy humanitarnej, która miała odnosić się do pomocy krótkoterminowej (po katastrofach naturalnych), oraz pomocy rozwojowej, jako pomocy w dłuższym okresie czasu. Jednocześnie Indie akcentują konieczność rozdzielania pomocy zagranicznej dla państw od zmuszania ich do zmian wewnętrznych, takich jak np. demokrytyzacja. Indie sprzeciwiały się m.in. polityce niektórych państw zachodnich po cyklonie w Birmie w 2008 roku, kiedy to uzależniały pomoc humanitarną od złagodzenia represyjności junty w Birmie<sup>22</sup>. Dla podkreślenia wspólnej tożsamości z państwami Południa Indie w swojej strategii oraz dla podkreślenia różnicy w polityce rozwojowej z państwami Zachodu Indie używają dużo częściej określenia partner a nie „dawca”, „donor”. Od 2001 roku zwiększały systematycznie środki na pomoc humanitarną i rozwojową. W przypadku wsparcia humanitarnego główny kierunek to Azja Południowa i Środkowa.



**Wykres 3. Pomoc humanitarna Indii w latach 2001–2010**

Źródło: C. Meier, C. S. R. Murthy, *India's Growing Involvement in Humanitarian Assistance*, „Global Public Policy Institute Research Paper” 2011, No. 13, s. 15.

<sup>22</sup> A. Katoch, *Myanmar: The Response*, „Crisis Response” 2008, s. 12.



Próba efektywniejszego wykorzystywania polityki humanitarnej i rozwojowej oraz nowe uwarunkowania związane z procesami globalizacji jako instrumentu „soft Power” zmusił rząd Indii do większej koordynacji w tej dziedzinie<sup>23</sup>. Po 2003 roku instrumenty te pozostawały bowiem do dyspozycji ministerstwa spraw zagranicznych, handlu i finansów. W celu uporządkowania oraz podkreślenia roli pomocy rozwojowej w nowej, globalnej strategii Indii postanowiono pod koniec grudnia 2011 roku o powołaniu na wzór amerykański czy brytyjski *Indian Agency for Partnership in Development*. Agencja ma dysponować budżetem ponad 11 mld USD na pomoc rozwojową na kolejne 5–7 lat<sup>24</sup>.

## **Polityka zagraniczna Indii wobec państw Południa – istota i charakter**

Nowe uwarunkowania międzynarodowe kształtowały także politykę zagraniczną Indii wobec państw Południa. Na początku lat 90. XX wieku podkreślano wciąż wspólne cele polityczne. Należy zaliczyć do nich: dążenie do demokratyzacji stosunków międzynarodowych, zwiększenie znaczenia i wpływów Indii oraz głównych państw Południa w organizacjach międzynarodowych, zwiększenie ich udziału w handlu międzynarodowym. Zwracała na to m.in. Monika Srivastava, która wskazywała, iż wobec uwarunkowań międzynarodowych, takich jak: neokolonializm, a dokładniej mówiąc „rekolonizacja poprzez globalizację”, monopolizacja wpływów w dziedzinie finansowej, technologicznej, bezpieczeństwa (broni jądrowej) oraz w me-

---

<sup>23</sup> S. Agrawal, *Emerging Donors in International Development Assistance: The India Case*, Ottawa 2007, International Development Research Centre, [www.idrc.ca/uploads/user-S/12441474461Case\\_of\\_India.pdf](http://www.idrc.ca/uploads/user-S/12441474461Case_of_India.pdf).

<sup>24</sup> *Developing World Leads the Way in Global Aid*, „The Guardian” 13.12.2011.

diach i środkach przekazu przez państwa Północy, niechęci państw Zachodu do ustępstw wobec państw Południa podczas negocjacji na forum WTO państwa Południa powinny ożywić współpracę w ramach Ruchu Państw Niezaangażowanych<sup>25</sup>. Indie wraz z innymi państwami mogłyby się też przeciwstawić hegemonii USA. Zaznaczano przy tym, iż idee niezaangażowania są tym bardziej adekwatne do współczesnej sytuacji, gdyż „jednobiegunowość i unilateralizm są groźniejsze dla niezależnej polityki zagranicznej, swobody działania niż układ bipolarny”. Ruch Państw Niezaangażowanych mógłby także stawić wyzwanie zagrożeniu, jakim jest – jak określa to M. Srivastava – tzw. FUNTERNASA (czyli od pierwszych liter wyrazów ang. fundamentalizm, terroryzm, przemyt narkotyków, niebezpieczeństwo związane z proliferacją broni jądrowej)<sup>26</sup>.

Należy jednak podkreślić, iż większość badaczy i polityków indyjskich była przeciwna koncepcji budowania bloku państw Południa w opozycji do państw Północy. Strategia wobec państw Południa w coraz większym stopniu odwoływała się do instrumentów geoeconomicznych. Nowa polityka wobec państw Południa miała się wyróżniać pragmatyzmem, ekonomizacją. Indie dążyły do tego, by poszerzać dialog między Północą a Południem. Tymi cechami miało się, jak określił to Abdul Nafey, charakteryzować Nowe Niezaangażowanie<sup>27</sup>. Jako przykład nowego typu podejścia do zagadnień współpracy między państwami Południa autor podał *IBSA Forum*. Z opinią tą zgadza się Jorge Heine, który mówi o „nowym bloku Południa”<sup>28</sup>. Nowe podejście uwidoczniło się nie tylko na forum powstających u progu XXI wieku inicjatyw, ale także podczas debaty na odbywającym się XIII szczycie Ruchu Państw Niezaangażowanych w 2003

<sup>25</sup> M. Srivastava, *NAM – A Beacon Light for the Third World Today*, „India Quarterly” 2004, No. 3, s. 169–201.

<sup>26</sup> Ibidem, s. 176.

<sup>27</sup> A. Nafey, *IBSA Forum: The Rise of ‘New’ Non-Alignment*, „India Quarterly” 2005, No. 1, s. 1–79.

<sup>28</sup> J. Heine, *Building Blocks of the New South: Latin America Integration and India*, „India Quarterly” 2004, No. 1–2, s. 1–20.

roku w Kuala Lumpur<sup>29</sup>. Stanowisko Indii do kwestii współpracy państw Południa oddają słowa premiera Indii, Atala Bihari Vajpayee. Stwierdził on, że „Ruch Państw Niezaangażowanych jest ruchem historycznym, który funkcjonuje obecnie w nowym wieku. Na nowo trzeba więc określić skuteczniejsze sposoby osiągania celów do jakich utworzono Ruch”. Podkreślając konieczność i potrzebę dalszej współpracy państw w ramach Ruchu premier Indii wymienił pięć zasad, na których powinien opierać się w przyszłości dalszy rozwój organizacji. Są to: przyjęcie konsensusu odnośnie katalogu najważniejszych spraw, przed których wyzwaniem stoją państwa Południa; Ruch nie powinien ingerować w bilateralne spory między swoimi członkami; państwa Południa powinny stać się istotnym biegunem w przyszłym wielobiegunowym świecie; główną płaszczyzną współpracy w ramach Południe-Południe powinien być wymiar ekonomiczny; państwa Południa powinny promować demokrację, prawa człowieka i wielokulturowość<sup>30</sup>.

Stanowisko premiera Indii odzwierciedla współczesne podejście większości Indusów do spraw związanych ze współpracą z państwami Południa. Potwierdza także, że choć idei niezaangażowania nikt oficjalnie nie kwestionuje, to zmieniała się jej formuła. Zaangażowanie, pragmatyzm, położenie nacisku na wymiar ekonomiczny mogą bowiem we współczesnym świecie, w którym zachodzą procesy globalizacji i zwiększają się współzależności – zapewnić to, co było najważniejsze dla neruistycznej idei niezaangażowania: niezależność w podejmowaniu decyzji w stosunkach międzynarodowych.

---

<sup>29</sup> S. Kumar, L. K. Choudhary, *Problems and Prospects of the NAM in the 21st Century: The Post 13th NAM Summit Syndrome*, „India Quarterly” 2003, No. 1–2, s. 121–151.

<sup>30</sup> *Ibidem*, s. 147.

## Znaczenie geoeconomii w polityce zagranicznej wobec Afryki

U progu XXI wieku cztery przesłanki kształtowały nową politykę zagraniczną Indii wobec Afryki. Są to: czynnik chiński, bezpieczeństwo energetyczne, czynnik handlowy (rynek zbytu) oraz kwestie bezpieczeństwa morskich szlaków komunikacyjnych (bezpieczeństwo w regionie Oceanu Indyjskiego), diaspora indyjska. W nowej strategii Indii wobec Afryki New Delhi stosowało zarówno instrumenty „soft Power”, jak i „hard Power”.

W stosunkach indyjsko-afrykańskich na pierwszy plan, zgodnie z założeniami nowej polityki, wysunęły się sprawy handlowe i polityka rozwojowa. Nie ideologia, lecz pragmatyczna, oparta na relacjach gospodarczych, polityka miała zapewnić wzrost znaczenia Indii w Afryce. Podstawy nowej polityki zostały przyjęte w opracowanych przez Indie w 2001 roku założeniach nowej polityki wobec Afryki, którą nazwano „*Focus Africa*”. New Delhi uznało Afrykę jako część swojej *extended neighbourhood*. Podkreślono także, iż Afryka jest „istotnym sąsiadem Indii oraz stanowi bardzo ważną część regionu Oceanu Indyjskiego”. Wzmocnienie więzi ekonomicznych i handlowych, zacieśnienie stosunków politycznych i kulturalnych, bliższa współpraca Indii z Unią Afrykańską oraz subregionalnymi instytucjami afrykańskimi miały stanowić teraz prymat w polityce zagranicznej Indii wobec Afryki.

Priorytetowe miejsce zajęły kwestie gospodarcze. W ciągu ponad dziesięciu lat więcej niż sześciokrotnie zwiększyła się wartość handlu z ok. 1 mld USD w 1992 roku do ponad 7 mld USD w 2003 roku, a w 2008 roku ponad 30 mld USD. Głównymi partnerami handlowymi są Nigeria oraz RPA. Najważniejsze obszary indyjsko-afrykańskich stosunków gospodarczych dotyczą obecnie handlu i rolnictwa oraz pomocy technicznej. Nastąpił także wzrost inwestycji Indii na kontynencie afrykańskim (największą z nich jest inwestycja o wartości ponad 750 mln USD w przemysł petrochemiczny w Sudanie

w 2002 roku). Pewnym problemem, który musi rozwiązać rząd w New Delhi, jest niekorzystny bilans w handlu z Afryką (w latach 1999–2000 import wynosił ponad 5,5 mld USD, podczas gdy eksport – 1,5 mld USD)<sup>31</sup>.

O specyfice handlu między Indiami a Afryką decyduje jednak coraz większy udział sektora prywatnego na kontynencie afrykańskim. Jednocześnie rząd wspiera wszelkie inicjatywy przedsiębiorstw prywatnych także podejmuje z nim wspólne inicjatywy. The Confederation of Indian Industries i Export-Import Bank Indii od 2004 roku do 2011 roku zorganizował 7 międzynarodowych konferencji z udziałem biznesu indyjskiego i afrykańskiego. Ponadto indyjskie przedsiębiorstwa państwowe, takie jak: Indian Telecom Industries, Rail India Technical and Economic Services, Konkan Railways, the ONGC dokonują inwestycji w Kenii, Sudanie, Mozambiku, Nigerii, Afryki Południowej. Państwowy bank Export-Import ściśle współpracuje z rządami afrykańskimi oraz regionalnymi organizacjami rządowymi i ich instytucjami finansowymi (takimi jak: Eastern and Southern African Trade and Development Bank, the West African Development Bank, East African Development Bank). Bank EXIM ma także udziały w części z tych banków (m.in. Development Bank of Zambia).

Istotą nowej polityki wobec Afryki było także nowe ujęcie polityki rozwojowej w indyjskiej strategii. Indie zdały sobie sprawę, że efektywna polityka rozwojowa może być użytecznym instrumentem w umacnianiu pozycji Indii w Afryce. Nowa polityka rozwojowa miała jednak różnić się znacznie od tej realizowanej w okresie zimnej wojny. Indie odeszły od moralizatorstwa, czy akcentowania takich elementów jak podkreślanie faktu, że zarówno Indie, jak i państwa afrykańskie łączy bieda, niedorozwój, ich dyskryminacja przez państwa Zachodu. Ponadto w przeciwieństwie do okresu przed zimną wojną, Indie wyrażają chęć współpracy z państwami zachodnimi,

---

<sup>31</sup> S. K. Singh, *Avenues to Africa*, „The Pioneer” 12.08.2002.

w tym przede wszystkim UE i USA, we wspieraniu reform gospodarczych i politycznych na kontynencie afrykańskim. Indie nie chcą bowiem, by Afryka stała się miejscem rywalizacji między poszczególnymi aktorami światowej polityki, lecz miejscem ich współpracy na rzecz dobrobytu tego kontynentu<sup>32</sup>. Z drugiej jednak strony przesłanką, która będzie determinowała w najbliższym okresie stosunki Indii z Afryką Subsaharyjską, jest czynnik chiński<sup>33</sup>.

Jednocześnie jednak w przeciwieństwie do państw Zachodu, Indie, podobnie, jak Chiny, realizując politykę rozwojową wobec Afryki, próbują unikać takich sformułowań jak: pomoc, pomoc rozwojowa. W ten sposób Indie po pierwsze starają się podkreślić, że ich percepcja Afryki jest całkiem odmienna od zachodniej, rozpatrują oni bowiem Afrykę w kontekście jej możliwości, dynamicznie rozwijającego się rynku, atrakcyjnego miejsca do inwestowania. Po drugie strategia ta ma ukazać, że Indie chcą traktować Afrykę jako rzeczywistego, równoprawnego partnera.

Politykę rozwojową Indii wobec Afryki należy więc rozpatrywać w szerszej perspektywie polityki handlowej Indii i ich aspiracji międzynarodowych do odgrywania jednej z głównych ról w Afryce. Indie zwracają przy tym uwagę, że o ich specyfice na kontynencie afrykańskim decyduje uwypuklenie w ich strategii takich kwestii jak rozwój infrastruktury technologicznej, poprawa warunków szkolnictwa w Afryce, wprowadzanie zasad i standardów związanych z zarządzaniem ludzkim, rozwój kapitału ludzkiego. Część badaczy zwraca uwagę, iż polityka ta znacznie różni się od chińskiej, która nastawiona jest wyłącznie na surowce i kwestie związane z bezpieczeństwem energetycznym<sup>34</sup>. W tym kontekście należy zwrócić uwagę,

---

<sup>32</sup> H. G. Broadman, *Africa's Silk Road. China and India's New Economic Frontier*, Washington 2007.

<sup>33</sup> F. Lafargue, *India: An African Power*, „Défense nationale et sécurité collective” January 2007, s. 94–95.

<sup>34</sup> F. Cheru, *The Rise of China and India in Africa: What should be Africa's response?*, „Nordic Africa Institute Paper” 2010, <http://www.nai.uu.se/forum/entries/2010/06/29/the-rise-of-china-and-ind/index.xml> [27.01.2011].

że choć pomoc humanitarna i rozwojowa wynosiła jedynie ponad 500 mln USD, to w przypadku państw afrykańskich Indie stosowały dużo częściej różnego rodzaju kredyty i pożyczki, których wartość wyniosła w 2008 roku prawie 3 mld USD. Ponadto Indie utworzyły specjalny fundusz *India-Africa Fund*, którego celem jest wspieranie *New Partnership for Africa's Development*. Polityce rozwojowej służyła także decyzja o podwojeniu specjalnej linii kredytowej dla państw afrykańskich – pod koniec marca 2009 roku ponad 2,3 mld USD (czyli 60% specjalnych pożyczek Banku EXIM). W ciągu następnych 5 lat, do 2014 roku wartość pożyczek dla państw afrykańskich ma wynosić ok. 6 mld USD. Uwzględniając kredyty, pożyczki, działalność indyjskiego Banku Export-Import i innych banków indyjskich łączna suma pomocy rozwojowej do Indii wynosiła ok. 20 mld USD<sup>35</sup>.

Wśród najważniejszych instrumentów polityki rozwojowej i pomocowej należy zaliczyć takie programy jak: *Indian Technical and Economic Cooperation* (ITEC) oraz *The Special Commonwealth African Assistance Programme for Africa* (SCAAP). W ramach tych programów ponad 1 tys. ekspertów z Afryki co roku bierze udział w krótkoterminowych szkoleniach (w zakresie administracji publicznej, księgowości, itp.). W ramach ITEC przyznawane są stypendia na studia w Indiach dla studentów w Afryce. Pomoc rozwojowa przeznaczana jest także na organizacje i stowarzyszenia, które promują handel między Indiami i Afryką. Przykładem jest program *Techno-Economic Approach for Africa-India Movement* (TEAM-9), który dotyczył współpracy Indii z państwami w regionie Zatoki Gwinejskiej. Pomoc rozwojowa ma na celu także poprawę infrastruktury. W ramach projektu TEAM-9 przeznaczono 30 mln USD na elektryfikację obszarów wiejskich w Ghanie, 15 mln USD na oczyszczalnie ścieków w Gwinei Równikowej. Ponadto Indie dostarczają lekarstw (Ghana, Uganda), wspierają projekty telekomunika-

---

<sup>35</sup> E. Mawdsley, G. McCann, *The Elephant in the Corner? Reviewing India-Africa Relations in the New Millennium*, „Geography Compass” 2010, No. 2, s. 81–93.

cyjne (Malawi). W lutym 2009 roku Indie rozpoczęły wspólny z Unią Afrykańską projekt rozpowszechnia Internetu oraz połączenia placówek szkolnych i szpitalnych w Indiach z afrykańskimi. *Program Pan-African e-Network* początkowo obejmował Etiopię, Ghanę, Mauritius, Południową Afrykę. Obecnie obejmuje ponad 24 państwa. W lutym 2012 roku rząd Indii podpisał *Memorandum of Understanding* z Sudanem Południowym.

**Tabela 4**  
**Handel Indii z Afryką w latach 2004-2010 (w mld USD)**

	Lata					
	2004-05	2005-06	2006-07	2007-08	2008-09	2009-10
<b>Wartość całkowita eksportu Indii</b>	83,5	103,1	126,4	163,1	185,2	178,7
Afryka Południowa	1,2	1,9	2,8	3,6	3,1	3,3
Afryka Zachodnia	1,6	1,8	2,4	3,4	3,3	3,1
Afryka Środkowa	0,15	0,16	0,2	0,25	0,38	0,35
Afryka Wschodnia	1,1	1,4	2,9	4,2	4,5	3,5
% całkowitej wartości eksportu Indii	5,1	5,3	6,7	7,1	6,2	5,8
<b>Wartość całkowita importu Indii</b>	111,5	149,1	185,7	251,6	303,7	288,3
Afryka Południowa	2,3	2,6	2,9	4,8	7,2	10,1
Afryka Zachodnia	0,8	1,1	8,1	9,7	11,1	9,8
Afryka Środkowa	0,017	0,019	0,029	0,049	0,15	0,27
Afryka Wschodnia	0,21	0,22	0,23	0,32	0,35	0,38
% całkowitej wartości importu Indii	3,0	2,7	6,1	5,9	6,2	7,2

Źródło: Opracowanie własne, Indian Department of Commerce, New Delhi 2010.

Pogłębieniu współpracy ekonomicznej i handlowej towarzyszyła próba instytucjonalizacji relacji Indie-Afryka. Świadczy o tym chociażby zorganizowana w lipcu 2002 roku przez indyjski rząd konferencja międzynarodowa „Indie i NEPAD. Zacieśnianie indyjsko-afrykańskich więzi ekonomicznych”. Wzięli w niej udział przedstawiciele



rządów, banków centralnych i przedsiębiorców z ponad 30 krajów afrykańskich<sup>36</sup>. Celem nowej polityki Indii wobec Afryki jest stworzenie odpowiednich ram instytucjonalnych oraz funkcjonalnych dla współpracy New Delhi z poszczególnymi państwami afrykańskimi, Unią Afrykańską, subregionalnymi instytucjami afrykańskimi, afrykańskimi organizacjami gospodarczymi itp. Podczas spotkania podkreślano jednocześnie, że wspólne wyzwania takie, jak: ubóstwo, kwestie demograficzne itd. zbliżają Indie i Afrykę<sup>37</sup>. Punktem kulminacyjnym w instytucjonalizacji współpracy Indii i państw afrykańskich był pierwszy w historii szczyt Indie-Afryka, który odbył się w kwietniu 2008 roku. Udział w nim wzięło 14 państw afrykańskich. W 2010 roku w marcu Konfederacja Indyjskiego Przemysłu (CII) we współpracy z rządem Indii zorganizowała w Delhi konferencję pt. *India Africa Project Partnership*. W listopadzie 2010 roku zaś środowiska biznesowe oraz rząd Indii zorganizowały konferencję nt. *The New South: Developing the Africa-India Partnership*. Podczas obydwu konferencji zwracano uwagę, że zagadnienia niedorozwoju należy rozpatrywać w szerszym kontekście. Strona indyjska podkreślała takie kwestie jak wzrost gospodarczy, rozwój nowych technologii i umocnienie kapitału ludzkiego. Jednocześnie minister handlu i przemysłu Indii, Anand Dharma, zapowiedział rozpoczęcie negocjacji rządowych w sprawie porozumienia o wolnym handlu z poszczególnymi afrykańskimi organizacjami subregionalnymi<sup>38</sup>. W maju 2011 roku odbył się drugi szczyt Indie-Afryka.

Indie, rozwijając relacje ekonomiczne, zwracają uwagę także na zacieśnianie stosunków politycznych. Indie mają ambasadę w 25 państwach Afryki. Kwestie, które są najważniejsze dla Indii, to: ochrona interesów diaspory indyjskiej w Afryce Wschodniej i Połu-

<sup>36</sup> *Meet on Economic Relations with Africa*, „The Hindu” 25.07.2002.

<sup>37</sup> *Facing the Challenges of African Growth: Opportunities, Constraints and Strategic Directions*, World Bank, Washington 2007.

<sup>38</sup> *India-Africa relationship a defining partnership*, „The Hindu” 17.11.2010; *India to play an active role in Africa’s Development*, „The Times of India” 16.03.2010.

dniowej i bezpieczeństwo morskich szlaków komunikacyjnych w regionie Oceanu Indyjskiego (i w tym kontekście rywalizacja z Chinami o dominację w regionie Oceanu Indyjskiego). Indie podpisały porozumienia o współpracy wojskowej z Madagaskarem, Seszalami i Mozambikiem. Wsparły finansowo projekt budowy stacji radarowej na Madagaskarze w 2007 roku. Rząd w Delhi dyskutuje z władzami Mauritiusa o wydzierżawieniu wysepki Agalega. Znaczenie Afryki Wschodniej w kontekście regionu Oceanu Indyjskiego zostało podkreślone w drugiej doktrynie marynarki wojennej z 2009 roku. Indie zacieśniają także współpracę z częścią państw Afryki Wschodniej w ramach Stowarzyszenia Państw Regionu Oceanu Indyjskiego (IOR-ARC). Indie aktywnie także biorą udział w misjach pokojowych ONZ na kontynencie afrykańskim. Zacieśniająca się współpraca ekonomiczna ma być katalizatorem współpracy politycznej. Indie, obok współpracy z Unią Afrykańską, zaczęły także intensywniej zacieśniać kontakty z subregionalnymi organizacjami integracyjnymi. W 1999 roku brały udział w ćwiczeniach sił pokojowych SADC pod kryptonimem „Operacja Niebieski Żuraw” (*Operation Blue Crane*). W 2002 roku New Delhi podpisało z SADC porozumienie o współpracy politycznej, handlowej i kulturalnej. W najbliższym czasie podobne umowy podpisze z COMESA i ECOWAS.

Ponadto, New Delhi zaczęło aktywnie włączać się w wysiłki międzynarodowe zmierzające do zakończenia konfliktów w Afryce. W tym kontekście warto wspomnieć o roli jaką Indie odegrały w operacji pokojowej ONZ (UNAMSIL) w Sierra Leone. Obok współpracy ekonomicznej i politycznej Indie podkreślają także znaczenie stosunków kulturalnych oraz współpracy w dziedzinie nauki, przede wszystkim zaś informatyki. Rząd w New Delhi zawarł odpowiednie umowy w tych kwestiach, m.in. z RPA, Mauritiusem, Ghaną, Nigerią. I tak dla przykładu w 2001 roku utworzono na Mauritiusie Instytut Kulturalny im. Mahatmy Gandhiego. Podobne instytuty działają w RPA i innych państwach afrykańskich. Ponadto, Indie współfinansują również powstawanie centrów naukowych, informa-

tycznych itp. w krajach afrykańskich. Rozwojowi stosunków politycznych i gospodarczych sprzyja fakt, iż w Afryce Wschodniej i Południowej mieszka dość znaczna mniejszość hinduska<sup>39</sup>.

## Konkluzje

U progu XXI wieku Indie rozpoczęły realizację nowej strategii międzynarodowej wobec Afryki. Indie dokonały przede wszystkim odejścia od moralizatorstwa i retoryki. Przejawy nowej polityki Indii wobec Afryki przejawiały się zarówno na szczeblu bilateralnym, regionalnym, jak i również w wymiarze globalnym. Po pierwsze, Indie podjęły próby zacieśnienia relacji ekonomicznych, w tym także w dziedzinie rozwojowej nie tylko z tradycyjnymi partnerami Nigerią i RPA, ale również z nowymi partnerami, takimi jak Ghana. Po drugie, Indie rozpoczęły próby instytucjonalizacji relacji z państwami afrykańskimi w dziedzinie gospodarczej i rozwojowej. Indie aktywnie angażując się w takie dziedziny jak technologia, ale także rolnictwo, biotechnologia, próbują promować przy tym swój model rozwoju gospodarczego. Aktywność Indii w Afryce opiera się przy tym na partnerstwie publiczno-prywatnym. Instytucje państwowe (ministerstwo handlu i przemysłu i ministerstwo spraw zagranicznych) aktywnie wspierają inicjatywy indyjskich firm, znaczna część przedsięwzięć jest realizowana wspólnie przez rząd i przedsiębiorstwa prywatne. Aktywny udział przedsiębiorstw prywatnych wyróżniał indyjską strategię od polityki Chin. Jednak Sanusha Naidu słusznie zauważa, że „jeśli pominiemy indyjską retorykę i skupimy się na zawartości, to między polityką Indii i Chin w Afryce występuje dużo podobieństw”. Zwraca on przede wszystkim uwagę na cztery aspekty: kwestie energetyczne i surowcowe, handel i inwesty-

---

<sup>39</sup> A. Żukowski, *Islam na wyznaniowej mapie republiki Południowej Afryki*, w: A. Żukowski (red.), *Islam we współczesnej Afryce*, „Forum Politologiczne”, t. 4, Olsztyn 2006, s. 184–186.

cje oraz dążenie do kształtowania strategicznego partnerstwa oraz współpracy w ramach państw Południa<sup>40</sup>. Dokonując próby oceny relacji Indii z państwami Afryki oraz ich perspektywy rozwoju należy wziąć pod uwagę dwie kwestie: po pierwsze strategię Indii należy rozpatrywać w kontekście ich aspiracji mocarstwowych i polityki wobec Państw Południa, po drugie: od sytuacji polityczno-gospodarczej, stabilności w Afryce zależeć będzie w jakim stopniu i kierunku będą się rozwijać relacje Indii z Afryką<sup>41</sup>.

## BIBLIOGRAFIA

- Acharya A., *India and Southeast Asia in the Age of Terror: Building Partnerships for Peace?*, „Contemporary Southeast Asia” 2006, No. 2.
- Agrawal S., *Emerging Donors in International Development Assistance: The India Case*, Ottawa 2007, International Development Research Centre, [www.idrc.ca/uploads/user-S/12441474461Case\\_of\\_India.pdf](http://www.idrc.ca/uploads/user-S/12441474461Case_of_India.pdf).
- Annual Report 2003-2004*, Ministry of External Affairs, New Delhi 2004.
- Annual Report 2009-2010*, Ministry of External Affairs, New Delhi 2010.
- Bhaskaran M., *The Impact of the Global Economic Slowdown on South Asia*, „Global Journal of Emerging Market Economies” 2009, No. 2.
- Broadman H. G., *Africa's Silk Road. China and India's New Economic Frontier*, Washington 2007.
- Budania R., *The Emerging International System: Threats, Challenges and Opportunities for India*, „Strategic Analysis” 2004, No. 1.
- Cheru F., *The Rise of China and India in Africa: What should be Africa's response?*, „Nordic Africa Institute Paper” 2010, <http://www.nai.uu.se/forum/entries/2010/06/29/the-rise-of-china-and-ind/index.xml>.
- Chiriyankandath J., *Realigning India: Indian Foreign Policy after Cold Wars*, „The Round Table” 2004, No. 374.
- Developing World Leads the Way in Global Aid*, „The Guardian” 13.12.2011.

---

<sup>40</sup> S. Naidu, *India's African Relations: in the Shadow of China?*, w: F. Cheru, C. Obi (eds.), *The Rise of China and India in Africa*, London – Uppsala 2010.

<sup>41</sup> F. Cheru, C. Obi, *India-Africa Relations in the 21st Century – Analysis*, w: <http://www.eurasiareview.com> [19.09.2011].

- Dutt S., *Identities and the Indian State: An Overview*, „Third World Quarterly” 1998.
- Facing the Challenges of African Growth: Opportunities, Constraints and Strategic Directions*, World Bank, Washington 2007.
- Harmer A., Cotterell L., *Diversity of Donorship. The Changing Landscape of Official Humanitarian Aid*, London 2005.
- Heine J., *Building Blocks of the New South: Latin America Integration and India*, „India Quarterly” 2004, No. 1–2.
- Human Development Report 2007/2008*, United Nations Development Programme, New York - Geneva 2007.
- Jha S., *Utility of Regional Trade Agreements: Experience from India’s Regionalism*, „Asia-Pacific Research and Training Network on Trade. Working Paper Series” April 2011, No. 99.
- Katoch A., *Myanmar: The Response*, „Crisis Response” 2008.
- Kumar S., Choudhary L. K., *Problems and Prospects of the NAM in the 21st Century: The Post 13th NAM Summit Syndrome*, „India Quarterly” 2003, No. 1-2.
- Kundu A., *India’s National Security under BJP/NDA: „Strong at Home, Engaged Abroad”*, European Institute for Asia Studies. Working Paper, Brussels 2004.
- Lafargue F., *India: An African Power*, „Défense nationale et sécurité collective” January 2007.
- Mawdsley E., McCann G., *The Elephant in the Corner? Reviewing India-Africa Relations in the New Millennium*, „Geography Compass” 2010, No. 2.
- Meet on Economic Relations with Africa*, „The Hindu” 25.07.2002.
- Meier C., Murthy C. S. R., *India’s Growing Involvement in Humanitarian Assistance*, „Global Public Policy Institute Research Paper” 2011, No. 13.
- Mistry D., *A Theoretical and Empirical Assessment of India as an Emerging World Power*, „India Review” 2004, No. 1.
- Mitra S. K., *Emerging Major Powers and the International System: Significance of the Indian View*, „Heidelberg Papers in South Asian and Comparative Politics. Working Paper” 2002, No. 9.
- Mitra S. K., *The Reluctant Hegemon: India’s Self-Perception and the South Asian Strategic Environment*, „Contemporary South Asia” 2003, No. 3.
- Nafey A., *IBSA Forum: The Rise of ‘New’ Non-Alignment*, „India Quarterly” 2005, No. 1.

- Naidu S., *India's African Relations: in the Shadow of China?*, w: F. Cheru, C. Obi (eds.), *The Rise of China and India in Africa*, London – Uppsala 2010.
- Pant H. V., *India and US-Iran Imbroglia: Difficult Choices Ahead*, „Indian Journal of Asian Affairs” 2006, No. 1.
- Pant H. V., *A Fine Balance: India Walks a Tightrope between Iran and the United States*, „Orbis” Summer 2007.
- Pradham J. P., *Emerging Multinationals: A Comparison of Chinese and Indian Outward Foreign Direct Investment*, „International Journal of Institutions and Economics” 2011, No. 1.
- Raja Mohan C., *India and the New World Order*, New Delhi 2003, <http://www.india-seminar.com/2003/529/529%20c.%20raja%20mohan.htm>.
- Rajeswari P. R., *From Geo-Politics to Geo-Economics*, „Strategic Analysis” November 1997.
- „RBI Monthly Bulletin” January 2010.
- „RBI Monthly Bulletin” November 2011.
- Singh S. K., *Avenues to Africa*, „The Pioneer” 12.08.2002.
- Singh S. K., *South Asian Security. Challenges and Options*, w: R. Prasad (ed.), *India's Security in the 21st Century. Challenges and Responses*, New Delhi 2004.
- Srivastava M., *NAM – A Beacon Light for the Third World Today*, „India Quarterly” 2004, No. 3.
- Subrahmanyam K., *Challenges to Indian Security*, „Strategic Analysis” 1999, No. 4.
- Sundarjee K., *Vision 2100: A Strategy for the Twenty-First Century*, New Delhi 2003.
- World Investment Report 2011*, Washington 2011.
- Żukowski A., *Islam na wyznaniowej mapie republiki Południowej Afryki*, w: A. Żukowski (red.), *Islam we współczesnej Afryce*, „Forum Politologiczne”, t. 4, Olsztyn 2006.

## INDIA – „EMERGING” SUPERPOWER OF THE 21<sup>ST</sup> CENTURY IN AFRICA

### SUMMARY

Paradoxically, following the end of the Cold War, India has been able to conduct an independent foreign policy in Africa. This can be seen in the evolution of relations with countries of the continent. Non-alignment has been replaced by the so-called new non-alignment. Its essence is the focus on economic issues in relations with African nations. Non-alignment should therefore not exclude cooperation with other powers and countries of the North on issues such as terrorism and poverty. In addition, India wishes to act as a bridge between the North and South. The examples above are indication of a reorientation of Indian foreign policy. The consequences of these changes have been considerable, as the shift away from the Nehruvian approach to relations with the African states. These processes were accompanied by an evolution in India's negotiating style, whose new feature was the ability to say 'yes' and be open to cooperation. India has proven that it is capable of constructive action in international fora.

The new strategy towards Africa should be analyzed in the context of new Indian international strategy. At the turn of the 21<sup>st</sup> century, India has applied geo-economic instruments and soft power in order to achieve its major-power aspirations. Indians believe that security issues require a broad and comprehensive concept of security, which takes into account the military, economic, ecological and social dimension of security. This was pointed out by an Indian researcher, P. R. Rajeswari, whose article 'From Geo-Politics to Geo-Economics' not only stresses the role of the economic factor in shaping a country's foreign policy, but also proclaims the decline of geopolitics and asserts the growing role of geo-economics in international relations\*. In the context of India, Smitha Radhakrishnan

---

\* P. R. Rajeswari, *From Geo-Politics to Geo-Economics*, „Strategic Analysis” November 1997, s. 1166–1172.

adds that the economy and knowledge have become the key attributes of 'new India's new strategy'<sup>\*\*</sup>. Trade policy along with its instruments have also been determining India's foreign policy to an increasing extent.

The geopolitical and geo-economic situation following the Cold War and the global economic crisis have determined India's foreign policy in Africa. Understanding the ambitious, though occasionally ineffective actions taken by India in the field of foreign policy, with its determinants, assumptions, objectives and focus, appears to be justified and valuable, considering that India plays more important role in Africa.

---

<sup>\*\*</sup> S. Radhakrishnan, *Rethinking Knowledge for Development: Transnational Knowledge Professionals and the „New” India*, „Theory and Society” 2007, No. 2, s. 145.